

УДК 339.142:330.357

I. В. Височин,
канд. екон. наук, докторант кафедри економіки підприємства,
Київський національний торговельно-економічний університет

ОСОБЛИВОСТІ ТОВАРООБОРОТУ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ЕКОНОМІЧНОГО ПОКАЗНИКА

У статті проаналізовані положення нормативно-законодавчих і інструктивних матеріалів, наукових праць учених в галузі торгівлі висвітлені підходи до розуміння сутності товарообороту підприємства як економічного показника. Визначені особливості від товарообороту у вітчизняній системі обліку торговельних підприємств.

Ключові слова: товарооборот підприємства як економічний показник, дохід (виручка) від реалізації товарів, надходження грошових реалізації товарів.

In the article the regulatory and guidance materials, scientist's researches in the field of trade, which covered approaches to understanding esser of trade enterprises as economic indicator were examined. The features of trade turnover reflection in domestic trade enterprises accounting is defined.

Keywords: turnover of the enterprise as economic indicator, gross revenue, cash flow.

Вступ. Політичні і економічні перетворення, які відбуваються у світі та в Україні зокрема, обумовлюють активне переосмислення як економічної теорії, так і практичних галузевих наук. Зміна орієнтирів економічного розвитку часто супроводжується повною ревізією старих наукових підходів і понять. У теперішній час процес перегляду сформованих уявлень спостерігається і у сфері обігу. За останні роки з'явилася значна кількість нових термінів і понять, чимало з яких по-різному трактується в науковій, навчальній літературі та що особливо стосується застосування нової термінології іншомовного походження. І хоча сумніву не викликають фундаментальні категорії і поняття, обґрунтовані видатними економістами минулих часів, вбачається доцільним дослідити окремі категорії, зокрема поняття «товарооборот», з урахуванням сучасних умов господарювання торговельних підприємств.

Проблеми визначення сутності, видів товарообороту та теоретичних засад управління ним досліджувалися в наукових працях багатьох сучасних українських учених-економістів, Апопій, І.О. Бланк, Н.О. Власова, Б.В. Гринів, Л.О. Лігоненко, А.А. Мазаракі, В.С. Марцин, А.А. Садеков, І.В. Смолін, Н.М. Ушакова, Л.В. Фролова та інші. Серед науковців країн СНД варті М.С. Абрютіну, А.У. Альбекова, Т.І. Арзуманову, Р.П. Валевиц, А.І. Гребінсва, Г.А. Давидову, Н.Р. Єгорову, Г.Г. Іванова, Л.І. Кравченко, С.М. Лебедєву, М.Ш. Мачабелі, Т.І. Николаєву, Н.І. Соломатіна тощо.

Актуальність матеріалу, викладеного у статті, обумовлена вагомим значенням показника товарообороту як для окремого підприємства, так і на рівні держави. Ме характеристика товарообороту підприємства як економічного показника та визначення особливостей його відображення у вітчизняній системі обліку торговельних підприємств на с наукового доробку, нормативно-законодавчих актів і інструктивних матеріалів з даної проблематики.

Результати. Морфологічно-декомпозиційний аналіз категорії товарообороту, що складається з двох дефініцій – товар і оборот, дозволяє у найбільш широкому розумінні ід категорію «товарооборот» як обсяг виконаних угод щодо купівлі-продажу товарів і надання торговельних послуг (залежно від прийнятої облікової політики). У кожному окремому продажу, а відповідно, і в загальному обсязі товарообороту акумулюються два компоненти: кількість проданого товару та ціна одиниці товару. Їх добуток дає суму грош (товарообороту).

У Великій Радянській енциклопедії зазначено, що товарооборот виражає вартість (суму) продаж засобів виробництва і предметів споживання, характеризує кількісні та я економічної діяльності в сфері товарного обігу [1, с.61].

Товарооборот характеризується наявністю одночасно двох ознак: об'єкта обміну та продажу як форми просування. Дуалістичний характер товарообороту виявляється в тому боці, він одночасно відбиває обсяг проданої (купленої) товарної маси і, відповідно, масштаб торговельної діяльності, а з іншого – розмір грошової виручки торгівлі, тобто товарооборот економічні та фінансові аспекти торговельного процесу [2, с.84].

Товарооборот виступає як показник розміру торговельного підприємства, а також як фінансовий показник грошової виручки торгово-збутового підприємства (фірми) за прод с.355]. Він є інструментом виміру обсягу проданих (куплених) товарів. Обсяг товарообороту є основним валовим показником діяльності торговельного підприємства, який характеризу його діяльності щодо залучення купівельних фондів споживачів [4, с.95]. Він характеризує обсяг діяльності підприємства, від якого залежать величина комерційного доходу і прибутку І.О. Бланк визначає товарооборот торговельного підприємства як суму продажу ним спожиткових товарів за певний період часу [6, с.160].

У колективному підручнику «Статистика ринку товарів та послуг» зазначено, що товарооборот характеризує обмін товарів на гроші, перехід товару від продавця до показником ділової активності, який використовується в оцінці кон'юнктури ринку, що може розглядатися як величина задоволеного попиту [3, с.355]. Показник задоволеного поп ступенем умовності прівірнюється до обсягу продажу. До цього поняття входить і так званий умовно задоволений попит, тобто вимушено придбані товари, які за рядом вил відповідають ринковим бажанням споживачів, тобто задоволений попит повною мірою таким не є. Задоволення попиту означає продаж товару споживачеві. При обміні грошей на т пропозиції і попиту взаємно зникають («анігілюють»), породжуючи нову категорію – товарооборот.

В основі формування товарообороту лежать чотири ціноутворюючі елементи: непрямі податки, витрати на виробництво товарів, витрати на продаж (включаючи тра товарів від постачальників до місць їх продажу) і прибуток від реалізації товарів (табл. 1). Усі ці елементи оплачуються споживачем за умови відповідності товарної пропозиції попиту. Тому товарооборот можна розглядати як реалізований попит.

Таблиця 1. Структура товарообороту за елементами ціноутворення

ТОВАРООБОРОТ				
Собівартість реалізованих товарів (витрати на закупівлю товарів та їх транспортування до місць торгівлі)	Непрямі податки і збори	Знижки, надані покупцям; вартість повернутих покупцями товарів	Витрати обігу	Прибуток від реалізації товарів
			Сума реалізованих торговельних надбавок (комерційний дохід від реалізації товарів)	

Розглядаючи товарооборот як об'ємний показник діяльності не можна залишити поза увагою той факт, що доходом торговельного підприємства від реалізації товарів товарообороту, представлена у вигляді суми торговельних надбавок (знижок), отриманих від реалізації товарів за певний період часу. У зв'язку з тим, що в торгівлі нова спожив створюється, дохід від реалізації товарів являє собою плату за надання торговельно-посередницької послуги (доведення товарів до споживачів та їх реалізацію), яка становить час торговельного підприємства і називається комерційний дохід від реалізації товарів.

У контексті цього зазначимо, що у науковій літературі мала місце полеміка щодо співвідношення понять «дохід від реалізації» та «виручка від реалізації». На нашу, підприємств торгівлі з метою забезпечення коректного вживання термінів і недопущення їх подвійного розуміння товарооборот слід вважати величиною виручки від реалізації товар реалізації товарів розглядати як частину товарообороту – суму торговельних надбавок (знижок), отриманих від реалізації товарів за певний проміжок часу (комерційний бухгалтерському обліку (форма №2 «Звіт про фінансові результати») використовується агрегований показник *доходу (виручки)* від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг).

Різниця між сумою торговельних надбавок і проміжним споживанням являє собою величину даної вартості, створеної в торгівлі. Схематично процес утворення прибу вартості на підприємствах роздрібно торгівлі, які здійснюють виключно торговельну діяльність, можна представити у вигляді рис. 1.

Значення термінів, які використовуються у бухгалтерському обліку комерційних підприємств, можуть широко варіюватися в різних країнах [7]. Наприклад, якщо в Королівстві Великобританії та Північній Ірландії і багатьох європейських країнах термін «товарооборот» означає загальний обсяг продажів, то для Організації економічного спів розвитку (ОЕСР) «товарооборот» означає суму валових продажів і деяких інших доходів, за винятком надходжень від здачі в оренду нерухомості, внесків, подарунків тощо. застосовуваних в Сполучених Штатах Америки Загальноприйнятих принципах бухгалтерського обліку (ГААП) термін «товарооборот» означає, скільки разів той або інший акти протягом фінансового періоду, і він найчастіше використовується в контексті обороту товарних запасів або обороту дебіторської заборгованості по рахунках. У сфері цінних паперів інвестиційного портфеля або біржових операцій товарооборот означає число акцій, проданих за звітний період, як частку від загального числа акцій.

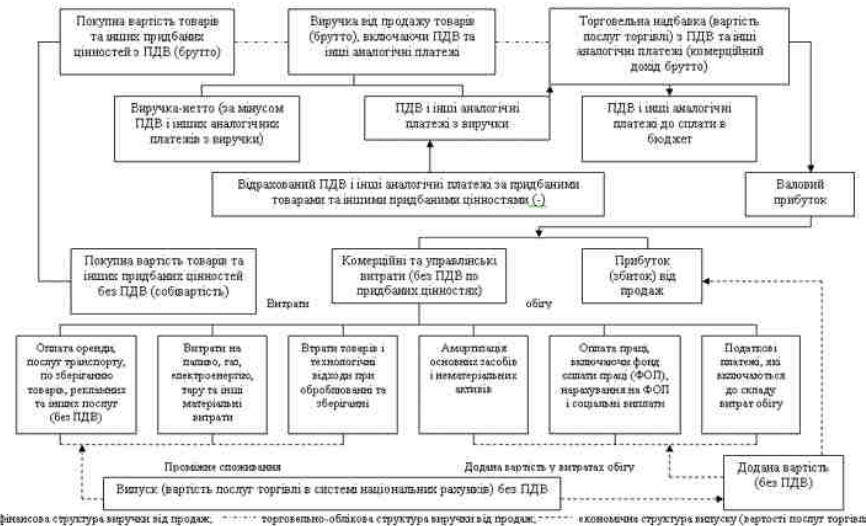

Рис. 1. Схема утворення прибутку і доданої вартості на підприємствах роздрібно́ї торгівлі (уточнено за М.С. Абрютіною [8, с.53])

У вітчизняній практиці організації облікової роботи підприємств торгівлі поняття «товарооборот» вживається виключно у статистичному обліку, а в бухгалтерському та обліку оперують терміном «дохід (виручка) від реалізації товарів» (табл. 2).

Таблиця 2. Ідентифікація товарообороту в різних видах обліку підприємства

Характеристика	Вид обліку		
	Бухгалтерський	Статистичний	Податковий
Дефініція, що характеризує дохід (виручку) від реалізації товарів	Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), в т.ч. доходи від реалізації товарів (рахунок 702)	Товарооборот, у т.ч. 1) для підприємств роздрібно́ї торгівлі у розрізі: - роздрібно́ї товарооборот торгової мережі; - оптовий товарооборот і оборот від посередницької діяльності; - товарооборот ресторанного господарства (роздрібно́ї товарооборот ресторанного господарства, продаж оптом і відпуск іншим підприємствам ресторанного господарства та роздрібно́ї торгівлі); 2) для підприємств оптової торгівлі у розрізі: - оптовий товарооборот; - роздрібно́ї товарооборот; - оборот від посередницької діяльності; - оборот від інших видів діяльності.	Доходи, що враховуються при обчисленні об'єкта оподаткування: 1) доходи від операційної діяльності, в т.ч. доходи від реалізації товарів, виконаних робіт, наданих послуг, з них дохід від реалізації товарів 2) інші доходи
Форма звітності, в якій відображається дохід (виручка) від реалізації товарів	Форма №2	Для підприємств роздрібно́ї торгівлі: Форма №1-торг Форма №3-торг Для підприємств оптової торгівлі: Форма №1-опт (місячна, квартална, річна)	Декларація з податку на прибуток
Метод визначення доходу (виручки) від реалізації товарів	Метод нарахувань	Метод нарахувань	Метод нарахувань
Порядок визнання доходу (виручки) від реалізації товарів	Доходом (виручкою) від реалізації товарів визнається вся сума отриманих (нарахованих до отримання) надходжень від покупців/замовників на оплату за реалізовані їм товари. Не визнається доходом звітного періоду сума попередньої оплати товару, одержані аванси в рахунок оплати товару, сума надходжень за договором комісії.	Товарооборот визнається за фактом відвантаження товару незалежно від надходження платежу на рахунок підприємства.	Дохід від реалізації товарів визнається за датою переходу покупцеві права власності на такий товар. Не враховуються для визначення об'єкта оподаткування суми попередньої оплати та авансів, отримані в рахунок оплати товарів, виконаних робіт, наданих послуг.

До моменту ухвалення Податкового кодексу України в зазначених видах обліку існували розбіжності у відображенні доходу від реалізації товарів підприємств. Зокрема, і Декларації з податку на прибуток до складу валових доходів платника податку в звітному періоді включалися як обсяги реалізації відвантажених товарів, так і суми авансів та попередня оплата за товари, тобто для відображення доходу від реалізації товарів одночасно використовувалися касовий метод і метод нарахувань. В бухгалтерському та статистичному використовується метод нарахувань, відповідно з яким отримані аванси та попередня оплата не визнаються доходами звітного періоду, оскільки не відповідають критерію визна покупцеві передані ризики й вигоди, пов'язані з правом власності на товар [9]. У відповідності до положень Податкового кодексу України [10] отримана в даному звітному пе рахунок реалізації не відвантаженого товару не враховується при визначенні об'єкту оподаткування, а буде відображена в обліку лише в тому періоді, коли відбудеться відванта покупцеві/замовнику, що співпадає з вимогами бухгалтерського і статистичного видів обліку.

У перебігу здійснення операційної діяльності підприємствами торгівлі джерелами надходження грошових коштів виступають грошові надходження від реалізації проду робіт, послуг), суми одержаної попередньої оплати та авансових надходжень грошовими коштами від покупців і замовників під наступну поставку продукції (товарів, робіт, [11]. В цьому випадку масо справу з поняттям «вхідний (позитивний) грошовий потік від операційної діяльності», складовою частиною якого є суми отриманих грошових коштів : в даному періоді товари (дохід (виручка) від реалізації товарів).

В економічному енциклопедичному словнику під виручкою (виторгом) також розуміють грошові кошти, отримані підприємством, фірмою, підприємцем від продажу товарів реалізації) [12, с.102]. Проте даний показник не враховує вартості реалізації відвантаженого, але не оплаченого товару, адже надходження грошових коштів внаслідок тако відбувається.

Взаємозв'язок між складовими надходження грошових коштів в результаті операційної діяльності підприємства роздрібною торгівлі та обсягом доходу (виручки) від реалізації товарообороту, що відображається у формі №2 (бухгалтерський облік), а також у формах статистичного і податкового обліку, зображено на рис. 2.

Крім вище розглянутого, вважаємо за доцільне акцентувати увагу ще й на таких практичних аспектах відображення обсягу товарообороту вітчизняних підприємств в існу бухгалтерської та статистичної звітності:

1) Бухгалтерська звітність (форма №2) – у рядку 010 «Доход (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)» відображається інтегрований показник доходу одержаної від реалізації виготовленої підприємством продукції, придбаних товарів, наданих послуг та виконаних робіт без урахування сум одержаних авансів та попередньої оплати.

Для виокремлення доходу (виручки) від реалізації товарів (товарообороту) підприємства торгівлі необхідно використати інформацію рахунку 702 «Дохід від реалізації товарів передбачається відкриття аналітичних рахунків для деталізації інформації з відповідного виду діяльності:

- рахунок 70211 - для реєстрації доходів від торгівлі оптом (з вітчизняними покупцями);
- рахунок 70212 - для реєстрації доходів від торгівлі оптом (на експорт);
- рахунок 7022 - для реєстрації доходів від роздрібною торгівлі.

Плата за надані кінцевим споживачам додаткові торговельні послуги залежно від прийнятої на підприємстві роздрібною торгівлі облікової політики може або включатися в обсяг товарів, що відображаються на рахунку 702, або обліковуватися окремо від нього на рахунку 703 «Дохід від реалізації робіт і послуг».

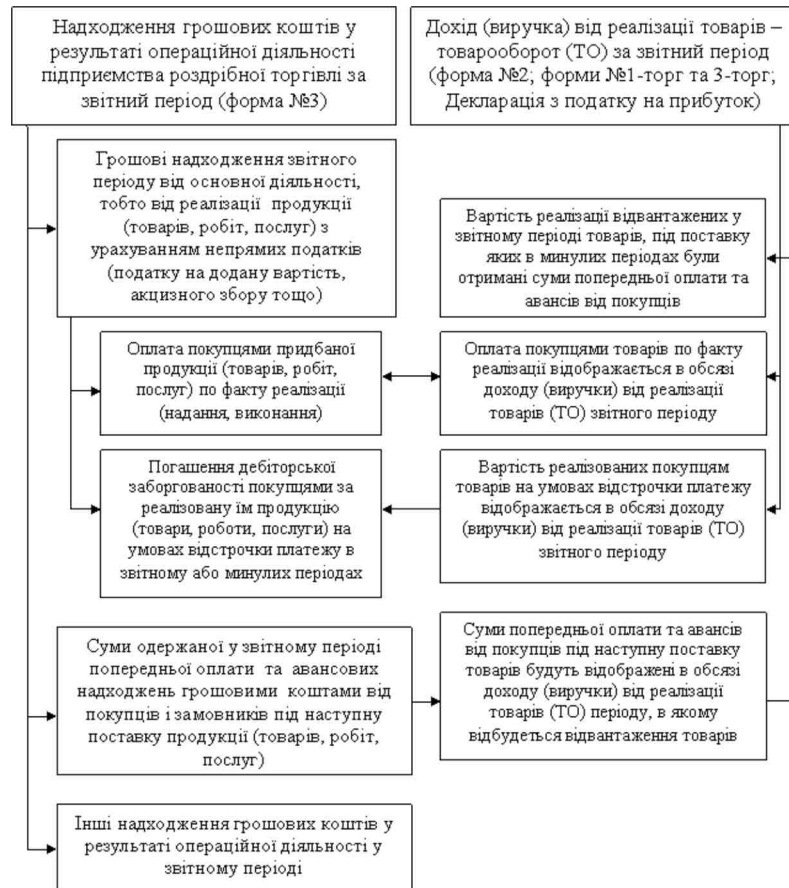

Рис. 2. Формування обсягу товарообороту підприємства роздрібною торгівлі у звітному періоді та його взаємозв'язок з сумою надходження грошових коштів внаслідок реалізації

2) Статистична звітність (форми №1-торг, №3-торг, №1-опт (місячна, квартальна, річна)) – відображається товарооборот без урахування сум одержаних авансів та попередньої оплати. Форми №1-торг та №3-торг статистичної звітності заповнюються не лише підприємствами роздрібною торгівлі, а й іншими підприємствами, які крім основного виду діяльності, також здійснюють діяльність із роздрібною торгівлі та ресторанного господарства. Форми №1-опт заповнюються підприємствами, основним видом економічної діяльності яких є оптова торгівля.

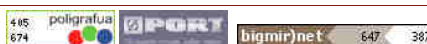
Висновки. Отже, кількісна та якісна характеристики товарної маси, яка переходить із сфери виробництва в сферу споживання, відповідно до закону товарного обігу, зі відображення в показниках товарообороту. Торговельна діяльність полягає у просуванні товарів від виробника до споживача шляхом реалізації товарів за гроші, а на наявність діяльності вказують продажі і товарооборот.

Підсумовуючи вище викладене, наголошуємо, що товарооборот є одним із головних результативних показників господарської діяльності підприємств торгівлі і важливим забезпеченням сталого економічного зростання країни в цілому. У системі загального обсягу товарообороту підприємств, що здійснюють торговельну діяльність на внутрішньому ринку України, визначальну роль відіграє товарооборот роздрібною торгівлі, глибоке та всебічне розуміння сутнісних характеристик якого є передумовою розроблення науково орієнтованих засад управління товарооборотом підприємств роздрібною торгівлі, в чому і полягають перспективи подальших досліджень з даної проблематики.

Список використаних джерел

1. Большая советская энциклопедия : [в 30 т.] / [гл. ред. А.М. Прохоров]. - [3-е изд.]. - М. : «Советская энциклопедия». - Т.26. - 1977. - 624 с.
2. Крамченко Л.І. Статистика ринку товарів та послуг: [навч. посіб.] / Л.І. Крамченко. - Львів, вид-во ЛКА, 2002. - 188 с.
3. Статистика рынка товаров и услуг : [учебник] / [И.К. Беляевский, Г.Д. Кулагина, Л.А. Данченко и др.] ; под ред. И.К. Беляевского. - [2-е изд., перераб. и доп.] - М. : Финансы 2002. - 656 с.
4. Мазаракі А.А. Економіка торговельного підприємства : [підруч. для вузів] / А.А. Мазаракі, Н.М. Ушакова, Л.О. Лігоненко. - К. : «Хрещатик», 1999. - 800 с.
5. Саталкіна Н.І. Економіка торгівлі : [учеб. посіб.] / Н.І. Саталкіна, Б.І. Герасимов, Г.І. Терехова. - М. : ФОРУМ, 2011. - 232 с. - (Профессиональное образование).
6. Бланк І.А. Торговий менеджмент / І.А. Бланк. - [2-е изд., перераб. и доп.] - К. : Эльга, Ника-Центр, 2004. - 784 с.
7. Международные рекомендации по статистике оптовой и розничной торговли : Статистические документы. - Нью-Йорк : Организация Объединенных Наций. - 2010. - 198 с.
8. Абрютіна М.С. Економічний аналіз товарного ринку і торгової діяльності: [учеб. посіб.] / М.С. Абрютіна. - М.: Издательство «Дело и Сервис», 2010. - 464 с.
9. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 15 «Дохід»: за станом на 22 квітня 2011 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/main.cgi?nreg=z0860-99>
10. Податковий кодекс України : за станом на 20 квітня 2011 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17>
11. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 4 «Звіт про рух грошових коштів»: за станом на 16 липня 2010 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/main.cgi?nreg=z0398-99>
12. Економічний енциклопедичний словник : [у 2 т.] / [С.В. Мочерний, Я.С. Ларіна, О.А. Устенко, С.І. Юрій] ; за ред. С.В. Мочерного. - Львів : Світ, 2005. - Т. 1. - 2005. - 616 с.

Стаття надійшла до редакції 30 квітня

ТОВ "ДКС Центр"